

Белчо Кръстев, Елена Иванова

ОНОМАСТИЧНАТА ДЕЙНОСТ ПРИ ШУМЕНСКИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИ ИНСТИТУТ "КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ"

Събирателската и изследователската работа по ономастика във ВПИ "Константин Преславски" – гр. Шумен започва със самото създаване на Института през 1971 г. Пряк организатор, ръководител и участник в тази дейност е проф. Б. С и м е о н о в (тогава още доцент), който в продължение на няколко десетилетия преподава езикознание в Шумен, като умело съчетава научните си интереси (особено в областта на прабългаристиката) с преподавателската дейност.

В Шуменския педагогически институт се създава ономастичен архив към Катедрата по български език, който се разширява и обогатява със студентски курсови и дипломни работи по топонимия и антропонимия. Особено ценна е теренната работа на кръжока по ономастика, извършвана през първите години след създаването на Института. Главно под ръководството на Б. С и м е о н о в, а по-късно на М. М о с к о в и Ж. Б о я д ж и е в и на техните асистенти, е събрана топонимията на десетки селища на Шуменско, Разградско, Варненско, като най-пълно е обхванат Шуменския регион. Особено целенасочено и задълбочено са търсени остатъци от най-старинните ономастични пластове – тракийския, прабългарския, славянския, имащи съществена роля за изясняване на етногенезиса на българите и за решаване на ред задачи от различни научни области. Научните ръководители на дипломантите по ономастика, разбира се, не се ограничават само с теми по топонимия и антропонимия, свързани със Североизточна България. Давани са и теми, обхващащи ономастичен материал от други краища на страната.

В резултат на по-системни занимания с имената от прабългарски произход са редица материали, публикации в централни и местни издания, някои от които предизвикаха основателни дискусии. (Вж. например статиите на Б. С и м е о н о в: *Произход на имената България и*

българи [Езикови въпроси] (Родна реч, 1972, № 3; Векове, 1976, № 7), "АБОБА" – прабългарско, а не турско название на Плиска (Бълг. език, 1979, № 2), Мадара. Още едно селищно име от прабългарски произход (Бълг. език, 1979, № 6), Прабългарските имена в Шуменско (Бълг. език, 1977, № 6), Местните имена от района на Плиска (Бълг. език, 1980, № 4), и др.). Широко отзвук, не само сред филолозите, имаха аргументирано представените етимологии на лични имена с предполагаем прабългарски произход. Става дума най-вече за имената на българските ханове и царе – *Аспарух/Исперих, Кубрат, Крум, Омуртаг, Тервел, Телериг, Тертер, Кормисош, Кардам, Избул, Пресиан, Маламир, Борис*, а също тъй за личните имена на *Чавдар, Шишман* и др.

Заниманията с прабългарска проблематика в Шуменския педагогически институт се свързват не само със специалните и ономастичната дейност под ръководството на проф. Б. Симеонов. Продължава и сега тук да чете лекции и друг изтъкнат специалист в тази област – проф. М. Москов, чието присъствие благоприятства за подготовката и развитието на филолозите в Шумен. Защитените и ръководени от проф. Москов дипломни и специализантски работи, част от които и по ономастика, са с висока научна стойност и обогатяват създадения архив.

Ще отбележим със съжаление, че все още съхраняваните в архива ономастични материали са само частично обработени и то главно чрез курсовите и дипломни работи на студентите, ръководени от проф. Б. Симеонов, проф. М. Москов и гл. ас. Е. Иванова. Самият архив в момента е във вид, неудобен за научно ползуване по обективни и субективни причини. При добра база и траен ангажимент от страна на специалист-филолог материалите биха били достъпни за ползуване от всеки изследовател-ономаст или от дипломанти, специализанти, аспиранти и пр.

В ономастичния архив на Института в Шумен се съхранява обработеният топонимичен материал на Плисковско-Мадарския район. Трудът от 600 машинописни страници е представен и защитен по линия на НИС от проф. Б. Симеонов и гл. ас. Е. Иванова. Проучена е топонимията на 41 селища. Топонимичният словник включва 5327 местни названия, или средно по около 134 за всяко отделно селище. Откъм произход имената са определени от авторите като домашни, заемки и чужди названия. Има запазени стари славянски имена и някои евентуални прабългарски. Заемките са предимно от тюркски и турски произход, а хибридните названия са създадени на основата на билингвизма. Най-малобройна е групата на названията от чужд произход (гръцки, романски и др.).

Изцяло е събран и топонимичният материал от Исперихско, подготвен като дисертационен труд от гл. ас. Елена И в а н о в а. В готовия машинописен текст (122 с.) се представя историко-географската характеристика на района с кратък очерк за всяко селище поотделно. Задълбочено се дават етимологиите на ойконимите. (Вж. *Селищните имена в Исперихско, Разградска област*. – В: М а т е р и а л и з а миналото на Разградския край, № 3, Разград, 1988). От топонимичния речник изцяло е завършена буква "А". В сборника "Състояние и проблеми на българската ономастика" (Велико Търново, 1994 г.) Е. И в а н о в а публикува статията *Наблюдения върху граматичните и словообразователни особености на едносъставните местци имена от Исперихско*. На славянския топонимичен пласт отделят внимание и други изследователи, работещи във ВПИ – Шумен: вж. например публикациите на доц. к. п. н. Белчо К р ъ с т е в, проучващ топонимията в Преславско: *За някои старинни елементи в топонимията на В. Преслав* (Е з и к и литер., 1991, № 2), *За няколко славянски топонима от...* (– В: Ю б и л е н сборник "1100 години Преслав") и др:

Доц. к. ф. н. Кина В а ч к о в а публикува *Народен модел на презимена на жени в с. Шипково, Троянско* (Б ъ л г. език, 1977, № 1). Гл. ас. Красимира К о л е в а изследва диалектната зоонимия и пр.

Без претенции за пълнота и изчерпателност по-нататък в изложението ще представим студентските дипломни работи, съхранявани в ономастичния архив към Катедрата по български език във ВПИ "К. Преславски" – гр. Шумен. Тематично тези работи са представени в две основни групи: 1. Топонимични изследвания и 2. Антропонимични изследвания.

Условно, излизайки от географския признак, към групата на топонимичните изследвания бихме обособили дипломни работи, които изследват североизточните райони на България и подгрупата на дипломните работи, изследващи други райони на нашата страна.

Ръководени добросъвестно и високо професионално, студентите-дипломанти стават автори на научни изследвания, които са особено ценни със съхранения ономастичен материал (вж. например дипломната работа на Петър Павлов П е т р о в, в която са анализирани селищни имена от басейна на р. Голяма Камчия, съществували през 15 – 19 в.).

От Североизточна България чрез дипломни работи е събран материала на Кубратска околия, Исперихска околия, на Професор Иширковски район от Силистренски окръг, на селищна система Ивански от Шуменски окръг, селищна система Георги Трайков от Варненски окръг, южната четвърт на Варненски окръг и др. От останалата част на българската територия са обхванати: Западната част на Ямболската околия,

Оризарски район от Бургарски окръг, районът на Костурско (с. Дъмбени и с. Лобаница) и др.

Обобщаващ характер имат наблюденията на дипломанта Детелин Делев в работата му на тема: *Местните названия, образувани по лични и родови имена [в околиците Маданска, Първомайска, Годечка, Ломска и Белослатинска]* (Шумен, 1984, 388 с.) с научен ръководител проф. М. Москов.

Върху антропонимичен материал са дипломните работи: *Родови и фамилни имена от района на Плиска* (Шумен, 1978, на дипломант Галина Соколова, с научен ръководител проф. Б. Симеонов); *Българо-руски антропонимични паралели* (Шумен, 1981, на дипломант Йорданка Димитрова, с научен ръководител проф. М. Москов) и др.

С антропонимията и топонимията е свързано изследването на местните названия, образувани от лични и родови имена в околиците *Габровска, Севлиеvsка, Троянска, Панагюрска и Пирдопска* на дипломант Донка Иванова, с научен ръководител М. Москов, Шумен, 1983.

Няколко дипломни работи са по-тясно езиково насочени. Такива са например работите на Р. П. Иванова *Словообразователният суфикс -ак/-як в топоними от Плевенско* (Шумен, 1988), научен ръководител проф. Б. Симеонов; *Някои словообразователни суфикси в местните имена* (Шумен, 1982), научен ръководител проф. М. Москов и др.